

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

1. ความยาวไหล

การศึกษาอิทธิพลของวัสดุปลูกและปุ๋ยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของ บัวบกพบว่า ความยาวไหล ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยได้รับการทดลองที่มีวัสดุปลูก และชนิดของปุ๋ยเป็น ดินร่วน + แกลบเผา + มูลสุกร มีความยาวไหลมากที่สุด รองลงมาคือ ดินทราย + ปุ๋ยทั้ง 3 ชนิด ดินทราย + แกลบเผา+ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยมูลไก่ และดินทราย + ปุ๋ยมูลไก่ ตามลำดับและดินทราย + ปุ๋ยมูลสุกรมีความยาวไหลต่ำที่สุด

2. จำนวนไหลต่อต้น

การศึกษาอิทธิพลของวัสดุปลูกและปุ๋ยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของ บัวบก พบว่า จำนวนไหลต่อต้น ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยได้รับการทดลองที่มีวัสดุปลูกและชนิดของปุ๋ยเป็น ดินทราย + ปุ๋ยมูลโค มีจำนวนไหลต่อต้นมากที่สุด รองลงมาคือ ดินทราย + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด ดินทราย + ปุ๋ยมูลไก่ ดินร่วน + แกลบเผา และดินร่วน + ปุ๋ยมูลไก่ ,ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยมูลไก่ มีจำนวนไหลต่อต้นเท่ากัน ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยมูลสุกร ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด มีจำนวนไหลต่อต้นเท่ากัน ตามลำดับและดินร่วน + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด มีจำนวนไหลต่อต้นน้อยที่สุด

3. จำนวนต้นต่อไหล

การศึกษาอิทธิพลของวัสดุปลูกและปุ๋ยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของ บัวบก พบว่า จำนวนต้นต่อไหล ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยได้รับการทดลองที่มีวัสดุปลูกและชนิดของปุ๋ยเป็น ดินทราย + ปุ๋ยมูลไก่ มีจำนวนต้นต่อไหลมากที่สุด รองลงมาคือ ดินร่วน + ปุ๋ยมูลไก่ ดินร่วน+แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด ดินทราย+ปุ๋ยมูลโค และดินทราย + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด มีจำนวนต้นต่อไหลเท่ากัน ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยมูลโค, ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยมูลไก่, ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด มีจำนวนต้นต่อไหลเท่ากัน ตามลำดับและดินร่วน + แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยมูลไก่ มีจำนวนต้นต่อไหลน้อยที่สุด

4. จำนวนใบต่อดัน

การศึกษาอิทธิพลของวัสดุปลูกและปุ๋ยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของ บัวบก พบว่า จำนวนใบต่อดัน ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยได้รับการทดลองที่มีวัสดุ ปลูกและชนิดของปุ๋ยเป็น ดินร่วน+ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด และดินร่วน + แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยมูล โค มีจำนวนใบต่อดันมากที่สุด รองลงมาคือ ดินทราย + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด, ดินทราย + แกลบ เผา + ปุ๋ยมูลโคดินร่วน + ปุ๋ยมูลสุกร ดินร่วน + ปุ๋ยมูลไก่ ดินทราย + ปุ๋ยมูลโค ดินทราย + ปุ๋ย มูลไก่ ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยมูลสุกร ดินทราย + ปุ๋ยมูลสุกร ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ย ผสมทั้ง 3 ชนิด มีจำนวนใบต่อดันเท่ากัน และดินร่วน + แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยมูลสุกร มี จำนวนใบต่อดันน้อยที่สุด

5. พื้นที่ใบต่อดัน

การศึกษาอิทธิพลของวัสดุปลูกและปุ๋ยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของ บัวบกพบว่า พื้นที่ใบต่อดัน ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยได้รับการทดลองที่มีวัสดุปลูก และชนิดของปุ๋ยเป็น ดินร่วน+ปุ๋ยมูลสุกร มีพื้นที่ใบต่อดันมากที่สุด รองลงมาคือ ดินทราย + ปุ๋ย มูลสุกร, ดินร่วน + แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยมูลไก่, ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด และ ดินทราย + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด ตามลำดับ และดินร่วน + แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยมูลโค มีพื้นที่ใบ ต่อดันต่ำที่สุด

6. น้ำหนักสด

การศึกษาอิทธิพลของวัสดุปลูกและปุ๋ยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของ บัวบกพบว่า น้ำหนักสด ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยได้รับการทดลองที่มีวัสดุปลูกและ ชนิดของปุ๋ยเป็น ดินร่วน + แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยมูลไก่ มีน้ำหนักสดสูงที่สุด รองลงมาคือ ดิน ร่วน + ปุ๋ยมูลไก่ หน้าดินร่วน + แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยมูลสุกร และดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ย ผสมทั้ง 3 ชนิด ตามลำดับ และดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยมูลไก่ มีน้ำหนักสดต่ำที่สุด

7. น้ำหนักแห้ง

การศึกษาอิทธิพลของวัสดุปลูกและปุ๋ยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของ บัวบกพบว่า น้ำหนักแห้ง ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยได้รับการทดลองที่มีวัสดุปลูก และชนิดของปุ๋ยเป็น ดินร่วน + แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยมูลไก่ มีน้ำหนักแห้งสูงที่สุด รองลงมาคือ ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด ดินทราย + ปุ๋ยมูลไก่ ดินร่วน + แกลบเผา (1 : 1) +

ปุ๋ยมูลสุกรและดินร่วน + ปุ๋ยมูลไก่ ตามลำดับ และดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยมูลไก่ มีน้ำหนัก
แห้งต่ำที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความยาวไหล

การศึกษาอิทธิพลของวัสดุปลูกและปุ๋ยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของ
บวบ พบว่า ความยาวไหล ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยได้รับการทดลองที่มีวัสดุปลูก
และชนิดของปุ๋ยเป็น ดินร่วน + แกลบเผา + มูลสุกร มีความยาวไหลมากที่สุด รองลงมาคือ ดิน
ทราย+ปุ๋ยทั้ง 3 ชนิด ดินทราย + แกลบเผา+ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยมูลไก่
และดินทราย + ปุ๋ยมูลไก่ ตามลำดับและดินทราย + ปุ๋ยมูลสุกรมีความยาวไหลต่ำที่สุดสอดคล้องกับ
อนันต์ พิริยะภัทรกิจ (2551) รายงานว่า จากการศึกษาการผลิตบวบในระบบเกษตรอินทรีย์
พบว่าสายต้นของบวบและปุ๋ยมูล โคอัตร่าง ๆ ไม่มีปฏิกริยาร่วมกันแต่มีความแตกต่างใน
แต่ละปัจจัยเมื่อพิจารณาปัจจัยดังกล่าว พบว่า บวบทุกสายต้นมีไหลยาวมากขึ้นตามอายุการ
เจริญเติบโต โดยสายต้นนครศรีธรรมราชและระยองมีไหลยาวที่สุด และไม่แตกต่างกัน เฉลี่ย
เท่ากับ 55.24 เซนติเมตร รองลงมา คือ สายต้นอุบลราชธานี ส่วนสายต้นปราจีนบุรีมีไหลสั้น
ที่สุด สำหรับอัตราของปุ๋ยมูล โค้นั้น พบว่า เมื่อบวบอายุ 3 เดือน การใส่ปุ๋ยมูล โคอัตรา 1.5
และ 2 กิโลกรัม ต่อ ตารางเมตร ส่งผลให้บวบทุกสายต้นมีไหลยาวที่สุด เฉลี่ยเท่ากับ 54.10
เซนติเมตร ในขณะที่ใส่ปุ๋ยมูล โคอัตราต่ำ 0.5 กิโลกรัม ต่อ ตารางเมตร และแปลงควบคุม
บวบทุกสายต้นมีไหลสั้นและไม่แตกต่างกันทางสถิติเฉลี่ยเท่ากับ 40.20 เซนติเมตร

2. จำนวนไหลต่อต้น

การศึกษาอิทธิพลของวัสดุปลูกและปุ๋ยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของ
บวบ พบว่า จำนวนไหลต่อต้น ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยได้รับการทดลองที่มีวัสดุ
ปลูกและชนิดของปุ๋ยเป็น ดินทราย + ปุ๋ยมูลโค มีจำนวน ไหลต่อต้นมากที่สุด รองลงมาคือ ดิน
ทราย + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด ดินทราย + ปุ๋ยมูลไก่ ดินร่วน + แกลบเผา และดินร่วน + ปุ๋ยมูลไก่
ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยมูลไก่ มีจำนวนไหลต่อต้นเท่ากัน ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยมูลสุกร
,ดินทราย+แกลบเผา+ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด มีจำนวนไหลต่อต้นเท่ากัน ตามลำดับและดินร่วน +
ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด มีจำนวนไหลต่อต้นน้อยที่สุด สอดคล้องกับ พิริยะภัทรกิจ (2551) รายงานว่า
จากการศึกษาการผลิตบวบในระบบเกษตรอินทรีย์ พบว่าเมื่อนับจำนวน ไหลต่อต้นของบวบ
แต่ละสายต้น พบว่า สายต้นและอัตราของปุ๋ยมูล โค ไม่มีปฏิกริยาร่วมกัน เมื่อพิจารณาสายต้น

ของบัวบก และอัตราการใช้ปุ๋ยมูลโคที่เหมาะสม พบว่า ในแต่ละเดือนบัวบกสายต้นระยะของ มีจำนวนไหลต่อต้านมากที่สุดเฉลี่ยเท่ากับ 1.96 6.17 และ 6.25 ไหล ตามลำดับ ส่วนสายต้น ปร่าจีนบุรีมีจำนวนไหลต่อต้านน้อยที่สุด เฉลี่ยเท่ากับ 0.39 2.23 และ 3.52 ไหล ตามลำดับ สำหรับการใส่ปุ๋ยมูลโคอัตรา 2 กิโลกรัม ต่อ ตารางเมตร ส่งผลให้บัวบกทุกสายต้นมีจำนวน ไหลต่อต้านมากที่สุดในเดือนที่ 2 และ 3 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.08 และ 6.15 ไหล ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการใส่ปุ๋ยมูลโคอัตราสูง อาจมีปริมาณธาตุอาหารพืชมากกว่าอัตราอื่น ๆ จึงมีความเหมาะสมต่อการเจริญเติบโต และส่งผลให้บัวบกมีการแตกไหลมากขึ้น นอกจากนี้ยัง พบว่า การใส่ปุ๋ยมูลโคอัตราต่ำ 0.5 1 และ 1.5 กิโลกรัม ต่อ ตารางเมตร ไม่มีผลต่อจำนวนไหล ต่อต้นของบัวบกทุกสายต้น และเมื่อสิ้นสุดการทดลองบัวบกอายุ 3 เดือน พบว่า การใส่ปุ๋ยมูล โคในอัตราที่สูงขึ้นมีแนวโน้มให้บัวบกมีจำนวนไหลต่อต้านเพิ่มขึ้นทั้งนี้อาจเป็นเพราะปุ๋ยมูลโค ช่วยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน ทำให้ดิน โปร่ง ร่วน และเก็บความชื้นได้ดี (Smith *et. al.*, 1992) ดังนั้นจึงส่งผลให้บัวบกทุกสายต้นมีการเจริญเติบโตดี และแตกไหลมากขึ้น ส่วนแปลง ควบคุม บัวบกทุกสายต้นมีจำนวนไหลต่อต้านน้อยที่สุด เฉลี่ยเท่ากับ 3.72 ไหล

3. จำนวนต้นต่อไหล

การศึกษาอิทธิพลของวัสดุปลูกและปุ๋ยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของ บัวบก พบว่า จำนวนต้นต่อไหล ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยทำการทดลองที่มีวัสดุ ปลูกและชนิดของปุ๋ยเป็น ดินทราย + ปุ๋ยมูล ไก่ มีจำนวนต้นต่อไหลมากที่สุด รองลงมาคือ ดิน ร่วน + ปุ๋ยมูล ไก่ ดินร่วน+แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด ดินทราย + ปุ๋ยมูล โค และดิน ทราย + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด มีจำนวนต้นต่อไหลเท่ากัน ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยมูล โค ดิน ทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยมูล ไก่ ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด มีจำนวนต้นต่อไหล เท่ากัน ตามลำดับและดินร่วน+แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยมูล ไก่ มีจำนวนต้นต่อไหลน้อยที่สุด สอดคล้องกับ อนันต์ พิริยะภัทรกิจ (2551) รายงานว่า จากการศึกษาการผลิตบัวบกในระบบ เกษตรอินทรีย์ พบว่า การศึกษาจำนวนต้นต่อไหล สายต้นของบัวบกและปุ๋ยมูล โคอัตราต่าง ๆ ไม่มีปฏิกริยาร่วมกัน เมื่อพิจารณาแต่ละปัจจัย พบว่า ในแต่ละเดือนบัวบกสายต้นระยะของ มี จำนวนต้นต่อไหลมากที่สุด เฉลี่ยเท่ากับ 2.21 6.53 และ 6.88 ต้น ตามลำดับและไม่แตกต่าง จากสายต้นนครศรีธรรมราชเฉพาะเดือนที่ 3 นอกจากนี้ยัง พบว่า สายต้นอุบลราชธานีและ ปร่าจีนบุรี มีจำนวนต้นต่อไหลน้อยที่สุด เฉลี่ยเท่ากับ 4.64 ต้น ส่วนการใส่ปุ๋ยมูลโคทุกอัตราไม่ มีผลต่อจำนวนต้นต่อไหลของบัวบกทุกสายต้น แต่มีแนวโน้มว่าการใส่ปุ๋ยมูลโคมากขึ้น ส่งผล ให้บัวบกมีจำนวนต้นต่อไหลเพิ่มขึ้น และไม่แตกต่างกันแต่มากกว่าแปลงควบคุม ทั้งนี้อาจเป็น

เพราะปุ๋ยมูล โคอุกย่อยสลายโดยจุลินทรีย์ และมีการปลดปล่อยธาตุอาหารไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม ฯลฯ ให้กับพืชอย่างช้า ๆ (Chen and Aunimelech, 1986) ซึ่งบิวบก สามารถดึงดูดธาตุอาหารพืชดังกล่าวไปเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของลำต้น เช่น ใบ และไหล ส่งผลให้เจริญเติบโตได้ดี และแตกต้นใหม่มากขึ้น

4. จำนวนใบต่อต้น

การศึกษาอิทธิพลของวัสดุปลูกและปุ๋ยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของ บิวบก พบว่า จำนวนใบต่อต้น ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยได้รับการทดลองที่มีวัสดุ ปลูกและชนิดของปุ๋ยเป็น ดินร่วน + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด และ ดินร่วน + แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ย มูลโค มีจำนวนใบต่อต้นมากที่สุด รองลงมาคือ ดินทราย + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยมูลโคดินร่วน + ปุ๋ยมูลสุกร ดินร่วน + ปุ๋ยมูลไก่ ดินทราย + ปุ๋ยมูลโค ดินทราย + ปุ๋ยมูลไก่ ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยมูลสุกร ดินทราย + ปุ๋ยมูลสุกร ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด มีจำนวนใบต่อต้นเท่ากัน และดินร่วน + แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยมูลสุกร มี จำนวนใบต่อต้นน้อยที่สุดสอดคล้องกับ อนันต์ พิริยะภัทรกิจ (2551) รายงานว่า จากการศึกษา การผลิตบิวบกในระบบเกษตรอินทรีย์ พบว่าเมื่อนับจำนวนใบต่อต้นของบิวบกอายุ 3 เดือน พบว่า สายต้นของบิวบกและอัตราการใส่ปุ๋ยมูลโคไม่มีปฏิกริยาร่วมกัน แต่มีความแตกต่าง เฉพาะปัจจัย เมื่อพิจารณาปัจจัยดังกล่าว พบว่า บิวบกสายต้นอุบลราชธานี มีใบต่อต้นมากที่สุด เฉลี่ย 17.24 ใบ สำหรับสายต้นนครศรีธรรมราช ปราจีนบุรี และระยองมีจำนวนใบต่อต้นเฉลี่ย ไม่แตกต่างกัน เท่ากับ 11.35 ใบ

5. พื้นที่ใบต่อต้น

การศึกษาอิทธิพลของวัสดุปลูกและปุ๋ยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของ บิวบกพบว่า พื้นที่ใบต่อต้น ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยได้รับการทดลองที่มีวัสดุปลูก และชนิดของปุ๋ยเป็น ดินร่วน + ปุ๋ยมูลสุกร มีพื้นที่ใบต่อต้นมากที่สุด รองลงมาคือ ดินทราย + ปุ๋ยมูลสุกร ดินร่วน + แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยมูลไก่ ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด และดินทราย + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด ตามลำดับ และดินร่วน + แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยมูลโค มี พื้นที่ใบต่อต้นต่ำที่สุด สอดคล้องกับ อนันต์ พิริยะภัทรกิจ (2551) รายงานว่า จากการศึกษา การผลิตบิวบกในระบบเกษตรอินทรีย์ พบว่าบิวบกสายต้นนครศรีธรรมราชและอุบลราชธานี มีค่าเฉลี่ยดังกล่าวมากที่สุด เท่ากับ 120.3 ตารางเซนติเมตร ส่วนสายต้นระยองและปราจีนบุรี มีค่าเฉลี่ยพื้นที่ใบต่อต้น น้อยที่สุดเท่ากับ 53.31 และ 61.10 ตารางเซนติเมตร เมื่อเปรียบเทียบ

อัตราของปุ๋ยมูลโคพบว่า การใส่ปุ๋ยมูลโคในอัตรา 1 1.5 และ 2 กิโลกรัม ต่อ เมตร บัวบกแต่ละสายต้นมีจำนวนใบและพื้นที่ใบต่อต้นไม่แตกต่างกันและมีแนวโน้มมากขึ้นตามลำดับ ส่วนการไม่ใส่ (แปลงควบคุม) และใส่ปุ๋ยมูลโคอัตราต่ำ 0.5 กิโลกรัมต่อตารางเมตร บัวบกทุกสายต้นมีค่าเฉลี่ยดังกล่าวน้อยและไม่ต่างกัน

6. น้ำหนักสด

การศึกษาอิทธิพลของวัสดุปลูกและปุ๋ยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของบัวบกพบว่า น้ำหนักสด ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยดำเนินการทดลองที่มีวัสดุปลูกและชนิดของปุ๋ยเป็น ดินร่วน + แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยมูลไก่ มีน้ำหนักสดสูงที่สุด รองลงมาคือ ดินร่วน + ปุ๋ยมูลไก่ หน้าดินร่วน + แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยมูลสุกร ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด และดินทราย + ปุ๋ยมูลไก่ ตามลำดับ และดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยมูลไก่ มีน้ำหนักสด ต่ำที่สุด สอดคล้องกับ อนันต์ พิริยะภัทรกิจ (2551) รายงานว่า จากการศึกษาการผลิตบัวบกในระบบเกษตรอินทรีย์ พบว่า การใส่ปุ๋ยมูลโคอัตรา 1.5 และ 2 กิโลกรัม ต่อ ตารางเมตร ส่งผลให้บัวบกสายต้นอุบลราชธานีมีมวลสดต้นมากที่สุด เท่ากับ 13.49 และ 12.82 กรัม รองลงมาคือ สายต้นนครศรีธรรมราช เมื่อสายต้นดังกล่าวได้รับปุ๋ยมูลโคทุกอัตรา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 9.44 กรัม นอกจากนี้ยังพบว่า การไม่ใส่ (แปลงควบคุม) และใส่ปุ๋ยมูลโคอัตราต่าง ๆ ไม่มีผลต่อมวลสดต้นของบัวบกสายต้นปราจีนบุรี และระยองเมื่อพิจารณาแต่ละปัจจัยพบว่า บัวบกสายต้นนครศรีธรรมราช และอุบลราชธานี มีค่าเฉลี่ยมวลสดต้นมากที่สุดและไม่ต่างกันทางสถิติ เท่ากับ 8.71 และ 8.79 กรัม ส่วนสายต้นปราจีนบุรี และระยอง มีค่าเฉลี่ยดังกล่าวน้อยที่สุด เท่ากับ 3.77 และ 3.66 กรัม

7. น้ำหนักแห้ง

การศึกษาอิทธิพลของวัสดุปลูกและปุ๋ยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของบัวบกพบว่า น้ำหนักแห้ง ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยดำเนินการทดลองที่มีวัสดุปลูกและชนิดของปุ๋ยเป็น ดินร่วน + แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยมูลไก่ มีน้ำหนักแห้งสูงที่สุด รองลงมาคือ ดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยผสมทั้ง 3 ชนิด ดินทราย + ปุ๋ยมูลไก่ ดินร่วน + แกลบเผา (1 : 1) + ปุ๋ยมูลสุกรและดินร่วน + ปุ๋ยมูลไก่ ตามลำดับ และดินทราย + แกลบเผา + ปุ๋ยมูลไก่ มีน้ำหนักแห้งต่ำที่สุด สอดคล้องกับ อนันต์ พิริยะภัทรกิจ (2551) รายงานว่า จากการศึกษาการผลิตบัวบกในระบบเกษตรอินทรีย์ พบว่ามวลแห้งต้นสายต้นของบัวบกและปุ๋ยมูลโคอัตราต่าง ๆ ไม่มีปฏิกริยาร่วมกันเช่นเดียวกับมวลสดต้นเมื่อพิจารณาแต่ละปัจจัยพบว่าบัวบกสายต้น

นครศรีธรรมราชมีค่าเฉลี่ยมวลแห้งต้นมากที่สุดเท่ากับ 2.16 กรัม ร่องลงมาคือ สายต้น
อุบลราชธานี เฉลี่ย 1.15 กรัม สำหรับสายต้นปราจีนบุรี และระยอง มีค่าเฉลี่ยดังกล่าวน้อยที่สุด
และไม่แตกต่างกันทางสถิติ เท่ากับ 0.48 กรัม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

- 1.1 ควรมีการศึกษาในสภาพแปลงปลูกจริงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
- 1.2 ระยะเวลาปลูกและฤดูปลูกบัวบกอาจมีผลต่อการทดลองดังนั้นควรมีการทดลองในช่วงเวลาและฤดูกาลที่แตกต่างกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
- 1.3 ควรมีการศึกษาด้านผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจ ในการผลิตบัวบก ระหว่างการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยเคมี

2. ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 การปลูกบัวบกเพื่อเป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมสมุนไพรควรปลูกโดยปลอดภัยจากสารเคมีตกค้างและไม่ให้มีโลหะหนักในดินและในผลผลิตหรือปลูกในระบบเกษตรอินทรีย์
- 2.2 การปลูกในพื้นที่ที่ไม่ทำร่องน้ำควรจัดระบบการให้น้ำบัวบกเป็นแบบมินิสปริงเกอร์เพื่อให้ต้นบัวบกได้รับน้ำอย่างเพียงพอ